

Neželeni učinki in zastrupitve zaradi samozdravljenja

Adverse effects and poisoning due to self-medication

Miran Brvar

Povzetek: Samozdravljenje je uporaba zdravil in ostalih pripravkov ter metod za zdravljenje ali lajšanje zdravstvenih težav brez nadzora zdravnika. V prispevku je predstavljen nekaj primerov neželenih učinkov in zastrupitev zaradi samozdravljenja, ki smo jih obravnavali v Centru za zastrupitve na Interni kliniki Univerzitetnega kliničnega centra v Ljubljani. Predstavljeni primeri prikazujejo samozdravljenje z zdravili na recept in recepta prostimi zdravili, ki lahko povzročijo neželene učinke, predvsem zaradi medsebojnega delovanja zdravil. Neželene učinke in zastrupitve lahko povzroči tudi samozdravljenje z zdravilnimi rastlinami in njihovimi ekstrakti zaradi uživanja prevelikih odmerkov, napačne uporabe rastlin in njihovega vplivanja na zdravila ter zamenjave zdravilnih in strupenih rastlin. Nevarno je lahko tudi samozdravljenje s tradicionalnimi pripravki, ki lahko vsebujejo strupene snovi. Zaključimo lahko, da samozdravljenje lahko povzroči življenjsko nevarne zaplete in odvrne bolnike od uživanja predpisanih zdravil. Pretirano zagovarjanje, priporočanje in prodajanje pripravkov za samozdravljenje lahko vodi v izkoriščanje nemočnih in obupanih bolnikov.

Ključne besede: neželeni učinki zdravil, zastrupitve, samozdravljenje, zdravila na recept, recepta prosta zdravila, zdravilne rastline, tradicionalna zdravila

Abstract: Self-medication is use of medicines and other products and methods to treat or alleviate health problems without doctor supervision. The manuscript presents adverse effects and poisoning due to self-medication that were managed by the Poison Control Centre in the Division of Internal Medicine of the University Medical Centre in Ljubljana. Self-medication with prescription drugs and non-prescription drugs may cause adverse drug effects particularly due to drug-drug interaction. Self-medication with medicinal plants and their extracts can also result in adverse effects and poisoning due to plants overdoses, incorrect use of plants, plants interactions with drugs and erroneous identification of the medical and poisonous plants. Self-medication with traditional preparations can be hazardous as well, since they might contain toxic substances. In conclusion, the use of self-medication can cause life-threatening complications and discourage patients from taking prescribed drugs. Excessive promotion, recommending and selling products for self-medication can lead to the abuse of vulnerable and desperate patients.

Key words: adverse drug reactions, poisoning, self-medication, prescription drugs, non-prescription drugs, medical plants, traditional medicinals

1 Uvod

Samozdravljenje je uporaba zdravil in ostalih pripravkov ter metod za zdravljenje ali lajšanje zdravstvenih težav brez nadzora zdravnika (1). Pri samozdravljenju lahko uporabljamo recepta prosta zdravila, zdravilne rastline in njihove ekstrakte oziroma zdravila rastlinskega izvora, prehranska dopolnila, tradicionalna zdravila in homeopatske pripravke (2). Poleg tega pri samozdravljenju uporabljamo tudi zdravila, ki se izdajajo na recept, in jih imajo bolniki shranjene doma oziroma si jih medsebojno podarjajo, posojajo, preprodajajo, itn. Samozdravljenju v širšem pomenu besede lahko prištejemo tudi uživanje dovoljenih in nedovoljenih psihotropnih učinkovin, saj si lahko njihovi uživalci z njimi vsaj prehodno blažijo raznovrstne psihične in socialne težave.

V letu 2009 je bila v Sloveniji izvedena presečna raziskava o samozdravljenju, ki je pokazala, da je 97% anketirancev v preteklem letu uporabilo vsaj eno metodo samozdravljenja (1, 3).

V Sloveniji je poleg samozdravljenja z zdravili pogosta tudi uporaba zdravilnih rastlin in zdravil rastlinskega izvora, saj naj bi jih pri samozdravljenju uporabljalo kar tri četrtine anketirancev (1). Zdravilne rastline in zdravila rastlinskega izvora vsebujejo farmakološko aktivne učinkovine, zaradi česar lahko povzročijo neželene učinke samozdravljenja, kar pa ne velja za tradicionalne in homeopatske pripravke, ki nimajo potrjene učinkovitosti (2). V Sloveniji samozdravljenje s homeopatskimi pripravki še ni razširjeno (4), zato pa je razširjena uporaba prehranskih dopolnil, ki so namenjena predvsem dopolnjevanju običajne prehrane (2).

V zadnjih letih postaja samozdravljenje v Sloveniji vse pogostejše zaradi vse večje dostopnosti do zdravil, ki se izdajajo brez recepta, pričetka prodaje homeopatskih izdelkov, širjenja miselnost »nazaj k naravi« in posledičnega samozdravljenja z zdravilnimi rastlinami in zdravili rastlinskega izvora, itn. Hkrati z naraščanjem obsega samozdravljenja verjetno narašča tudi pojavnost neželenih učinkov, vendar epidemioloških podatkov o tem še nimamo. V Centru za zastrupitve

(Interna klinika, Univerzitetni klinični center Ljubljana) zdravimo bolnike z resnimi neželenimi učinki oziroma zastrupitvami, ki se pojavijo med samozdravljenjem, še pogosteje pa se s takšnimi bolniki srečujemo pri opravljanju 24-urne toksikološke konzultativno informativne službe.

Namen prispevka je predstaviti nekaj primerov neželenih učinkov in zastrupitev zaradi samozdravljenja, ki smo jih obravnavali v Centru za zastrupitve na Interni kliniki Univerzitetnega kliničnega centra v Ljubljani.

2 Predstavitev primerov

Primer 1

73-letna ženska je na dan sprejema v bolnišnico zaradi bolečin v roki zaužila tableto tramadola (100 mg), ki ji ga je dala prijateljica. Približno eno uro po zaužitju tablete se ji je pričelo temniti pred očmi in izgubila je zavest. Ob prihodu reševalcev je bila somnolentna in se je prehodno prebudila po vbrizgu 0,4 mg naloksona. Nato je bolnica prejela še aktivno oglje in tekom naslednjega dne se je postopno prebudila. Bolnica je naknadno povedala, da redno jemlje bromazepam, kar je potrdila tudi toksikološka preiskava krvi odvzete ob sprejemu v bolnišnico, saj je bil nivo bromazepama 0,5 mg/L in nivo tramadola 0,2 mg/L. Izguba zavesti je bila pri bolnici tako verjetno posledica sinergističnega delovanja tramadola in bromazepama, za katerega pa je bolnica verjetno že imela razvito toleranco.

Primer 2

33-letni moški je bil sprejet zaradi nepojasnjenih epileptičnih napadov. Bolnik je povedal, da se resno ukvarja z »bodybuildingom« in redno jemlje številna prehranska dopolnila in zdravila, ki jih kupi v trgovini, preko spleta ali pri »dobrih znancih«: MaXXimum glutamine (L-glutamin), Ultra burner II (ekstrakt zelenega čaja, L-tirozin, vitamin B6), Maxxium BCCA PLUS with pyridoxine (L-levcerin, L-valin, L-izolevcin, vitamin C, vitamin B6), NOX3 (maltodekstrin, stearinska kislina, kalcijev fosfat, celuloza, inulin, magnezijev stearat), magnezij, Testovis (testosteron), CUT-STACK 150 (testosterin propionat, drostanolon propionat, trenbolon acetat), Novorapid (insulin) 8-10 E podkožno po vsaki vadbi, rastni hormon (5 enot intramuskularno vsak drugi dan), T3 Cytomel (liotironin), Tamixifen NIHFI (tamoksifen), Tramadol (tramadol), Cialis (tadalafil), efedrin, kofein, klenbuterol, Relpax (eletriptan) in Nexium (esomeprazol). Pri bolniku smo izmerili nivoje hormonov in ugotovili, da ima motene vse hormonske osi. Na primer, nivo kortizola v krvi je bil povišan in nadledvična žleza se ni več odzivala na spodbudo z ACTH. Nivoji spolnih hormonov testosterona in estradiola so bili prav tako previsoki, ob tem pa je imel znižane nivoje LH in FSH. Povišan je imel tudi nivoje prolaktina, insulinu podobnega rastnega faktorja-1 in rastnega hormona, ki si ga je redno vbrizgaval. Motnja zavesti in epileptični krči so bili najverjetneje posledica hipoglikemije ob vbrizgavanju insulina, ki je bil ob sprejemu prav tako povišan nad normalni nivo (nivo insulina 64 mE/L). Seveda pa bi lahko bila vzrok motnje zavesti tudi druga zdravila, ki jih je zlorabljal med in po vadbi (npr. tramadol, efedrin, tadalafil, itn.). Bolniku smo svetovali opustitev uživanja vseh prehranskih dopolnil in zdravil. Ob kontrolnem pregledu čez en mesec ni imel več motenj zavesti ali epileptičnih krčev, še vedno pa so bile prisotne motnje hormonskih osi, kar bi lahko bila posledica depo učinka eksogenih hormonov. Ob pregledu pol leta kasneje so bili izvidi hormonskih osi normalni in bolnik je bil brez težav, vendar pa je imel tudi manj mišične mase.

Primer 3

78-letni bolnik je dva tedna pred sprejemom v bolnišnico postajal vse bolj oslabil, zadnji teden pa ga je pričelo tudi dušiti ob vse manjšem naporu. Ob sprejemu v bolnišnico smo ugotovili simptomatsko anemijo (nivo hemoglobina je bil 56 g/L) zaradi krvavitve v želodec ob moteni koagulaciji krvi (protrombinski čas je bil 0,11). Bolnik je naknadno povedal, da je ob rednem zdravljenju z varfarinom zadnjih nekaj tednov zaradi bolečin v hrbtenici vsakodnevno jemal naproksen, ki ga je dobil v lekarni brez recepta. Ob ureditvi koagulacije s svežo zmrznjeno plazmo in vitaminom K ter ukinitvijo varfarina se je krvavitev ustavila in bolnikovo stanje se je ob transfuziji eritrocitov izboljšalo.

Primer 4

33-letni moški se je zaradi občasne pekoče bolečine ob odvajanju urina posvetoval s farmacevtko v lekarni, ki mu je svetovala lastni magistralni pripravek. Bolnik je po zaužitju žlice pripravka z veliko usedline postal razigran, omotičen in vrtoglav, nato mu je postalo slabo in večkrat je bruhal. Postopno je postajal vse bolj zaspan in po nekaj urah so ga odpeljali v bolnišnico, kjer so mu izprali želodec in dali aktivno oglje, vendar so opisane težave izzvane šele četrty dan hospitalizacije. Pri bolniku je verjetno šlo za zastrupitev z natrijevim bromidom in fenobarbitonom, kar smo potrdili tudi s toksikološko preiskavo krvi. Naknadno smo pridobili sestavo magistralnega pripravka, ki naj bi je vseboval: Radix valeriane (zdravilna rastlina špajka), natrijev bromid in natrijev barbiton.

Primer 5

58-letna ženska je po opisu v knjigi nabrala zdravilno rastlino kijasti lisičjak in glede na recept skuhalo čaj za »proti revmi«. Po zaužitju prvega odmerka ni čutila nobenih učinkov, zato je naslednji dan skuhalo malo več vejic kijastega lisičjaka. 20 minut po zaužitju 1 dcl takšnega »čaja« se ji je pričelo megliti pred očmi, postala je vrtoglava, bilo ji slabo in večkrat je bruhalo ter odvajala tekoče blato, nato je postala še omotična in brez moči. Opisane težave so izzvenele tekom enodnevnega zdravljenja v bolnišnici.

Primer 6

65-letna ženska je zvečer hotela popiti zdravilni luštrek, vendar je zamenjala steklenički in pomotoma popila doma pripravljen pripravek iz cvetov arnike, namočenih v alkoholu, ki je bil sicer namenjen mazanju kože. Bolnica je bila naslednje jutro vrtoglava, omotična in je vsaj 10-krat bruhalo. Težave so preko dneva postopno izzvenele.

Primer 7

48-letni moški je popil 0,5 dcl kupljene zdravilne žgane pijače z encijanom »Encijan«. Po dveh urah mu je postalo slabo in pričel je bruhati. V prsnem košu je čutil tiščečo bolečino in mravljinice po ustnicah. Ob prihodu dežurne zdravnice je bil znojen, imel je ozki zenici in počasen pulz 40/min. Prejel je tietilperazin in atropin. Srčni utrip je prehodno porasel in bolnika so s helikopterjem pripeljali v UKC Ljubljana zaradi suma na akutni koronarni dogodek. Skoraj istočasno so se podobne težave pojavile tudi pri 71 letni mami in 43 letnem bratu, ki sta prav tako pila isto kupljeno žgano pijačo z encijanom. Opisane težave so izzvenele tekom 12 urnega zdravljenja z atropinom, tietilperazinom in infuzijami natrijevega klorida. V steklenici zdravilne pijače »Encijan« je bila namesto

korenine encijana ugotovljena korenina bele čmerike, kar smo naknadno potrdili tudi s toksikološko preiskavo vzorca.

Primer 8

49-letna ženska je obiskala bioenergetika zaradi alergije na sonce. Bioenergetik ji je predpisal pripravek, ki naj bi vseboval ekstrakte več različnih rastlin. Pri njemu je morala takoj spiti 3 dcl pripravka, nato pa doma še vsak dan dva polna zamaška. Tekom naslednjih dni je postajala vse bolj omotična in upočasnjena ter »čudna v glavo«, saj je vse težje mislila. Ob tem je opazila še, da vse slabše vidi in da ima suhe oči in usta. Posvetovala se je z bioenergetikom, ki je svetoval, da naj zaužije 3 kg medu, kalcij in Cedevito, vendar je bolnica kljub temu postajala vse bolj zmedena in je zato poklicala zdravniško pomoč. Ob sprejemu v bolnišnico je bila bolnica somnolentna in imela laboratorijske in ultrazvočne znake akutne okvare jeter, ki so po prenehanju jemanja bioenergetskega zvarka postopno izzveneli do kontrolnega pregleda čez 2 tedna.

Primer 9

82-letna ženska je 2 tedna pred sprejemom v bolnišnico opazila bolečine v mišicah meč in stegen, ki so postajale vse močnejše. Ob tem je bolnica postajala tudi vse bolj utrujena. Zadnjih nekaj dni pred sprejemom v bolnišnico je opazila še, da odvaja temen seč. Ob sprejemu smo ugotovili laboratorijske znake akutne ledvične odpovedi in rbdomiolize. Bolnica je povedala, da poleg ostalih zdravil redno jemlje fluvastatin zaradi hiperlipidemije. Zadnji mesec pa je uživala tudi sok granatnega jabolka, ker naj bi imela zdravilne učinke. Rbdomioliza in posledična akutna ledvična odpoved sta bili tako verjetno posledici neželenega medsebojnega delovanja fluvastatina in soka granitnega jabolka, saj le ta lahko vpliva na presnovo statina.

Primer 10

32-letna nosečnica je pripravila namaz iz 20 gramov muškatega oreščka (½ stekleničke), ki naj bi blažil slabost. Kmalu po zaužitju vsega pripravljene namaza ji je začelo hitro in močno razbijati srce, pričelo jo je dušiti in postalo ji je slabo, nato je postala še vrtoglava in oslabela. Ob pregledu v bolnišnici je bolnica imela sinusno tahikardijo 130/min. Muškati orešček vsebuje miristicin, iz katerega v našem telesu nastane derivat amfetamina (MMDA, 3-metoksi-4,5-metilendioksiamfetamin). Bolnica je prejela benzodiazepin in težave so tekem 12 ur zdravljenja izzvenele. Opravila je tudi pregled v porodnišnici, kjer niso ugotovili nenormalnosti v poteku nosečnosti ali pri plodu.

Primer 11

70-letni moški s Parkinsonovo boleznijo se je več let zdravil s tradicionalnimi azijskimi zdravili, predvsem je užival preparate narejene iz indijskega fižola (*Macuna pruriens*), ki vsebuje levodopo. Ob sprejemu v bolnišnico zaradi pljučnice je pri bolniku izstopala izrazito sivkasto modra barva kože. Zaradi podatka o uživanju tradicionalnih azijskih zdravil je bila narejena toksikološka preiskava krvi na 14 elementov oziroma kovin in izkazalo se je, da ima bolnik v krvi 400-krat povišano koncentracijo srebra (Ag). Sivkastomodra obarvanost kože je bila tako argirija, kjer pride do kopičenjem zrnca srebra v predelih bazalnih membran, predvsem kožnih eksokrinih žlez, kar smo prikazali tudi s histološko preiskavo vzorca kože. Poskusi izplavljanja srebra s

kelatorjem DMPS (2,3-dimerkapto-1-propansulfonska kislina) ni bil uspešen. Najverjetnejši vzrok kopičenja srebra v koži je bilo večletno uživanje tradicionalnih azijskih zdravil, ki so vsebovala srebro, vendar nam tega ni uspelo potrditi.

Primer 12

16 letna srednješolka je pred ali med poukom pogosto zaužila ½ tabletke ekstazija, da se je boljše počutila, lažje vzpostavljala stike s sošolci in bila bolj priljubljena. Ob nesrečni ljubezni pa je v samomorilne namene zaužila 6 tabletk ekstazija. Ob tem je postala anksiozna, imela je midriazo, tremor, tahikardijo, hipertenzijo, povišano telesno temperaturo in hiponatremijo zaradi neustreznega izločanja vazopresina. Psihiater je naknadno ugotovil, da ima bolnica depresivno motnjo.

3 Razprava

Predstavljeni bolniki z resnimi neželenimi učinki oziroma zastrupitvami med samozdravljenjem nakazujejo nevarnosti in pasti samozdravljenja. V Sloveniji naj bi se samozdravilo z zdravili, ki se izdajajo na recept, kar 42% odraslih (4). Prvi predstavljeni primer tako prikazuje bolnico, ki je doživela resen neželen učinek zdravil zaradi medsebojnega delovanja zdravila, ki ji ga je predpisal zdravnik in ga je redno jemala (*bromazepam*), in zdravilom, ki ji je ga dala prijateljica (*tramadol*). Z zdravili, ki se izdajajo na recept, se pogosto samozdravijo tudi športniki oziroma rekreativci. Športniki poskušajo s samozdravljenjem preprečiti oziroma ublažiti posledice zlorabljenih zdravil, ki jih jemljejo za povečanje mišične mase. Drugi predstavljeni primer tako prikazuje športnika, ki je zlorabljal spolne hormone, ki lahko privedejo do ginekomastije. Zato se je pričel samozdraviti s tamoksifenom, ki je antagonist estrogenskih receptorjev. Samozdravljenje s tadalafilom pa je potreboval, ker so poživila in hormoni, ki jih je zlorabljal, motili erekcijo. Predstavljena bolnika prikazujeta samozdravljenje z zdravili, ki so bila izdana na recepte, in so bila predpisana drugim bolnikom, na primer prijateljem in sorodnikom. Športniki zdravila pogosto dobijo tudi z nakupom pri preprodajalcih zdravil ali nakupom v tujini preko spleta. Najpogosteje pa bolniki za samozdravljenje z zdravili uporabljajo zdravila, ki so jim bila izdana na recept ob kakšni drugi priložnosti oziroma boleznimi ter so jih imeli shranjene doma.

Še pogosteje kot zdravila, ki se izdajajo na recept, se za samozdravljenje uporabljajo recepta prosta zdravila in jih bolniki lahko kupijo v lekarnah ali specializiranih trgovinah. Ob širjenju proste prodaje zdravil bi se država morala zavedati, da lahko recepta prosta zdravila povzročajo resne neželene učinke zdravil, predvsem zaradi medsebojnega delovanja z drugimi zdravili, ki jih bolniki sicer redno jemljejo. Primer neželenega učinka zaradi medsebojnega delovanja zdravila na recept in recepta prostega zdravila je prikazan v tretjem primeru, kjer je hkratno jemanje varfarina in nesteroidnega antirevmatika povzročilo krvavitve, zaradi draženje prebavnega trakta, podaljšanje protrombinskega časa ter zavrtja adhezije in agregacije trombocitov. Pogostnost podobnih neželenih učinkov recepta prostih zdravil v Sloveniji ni znan, vendar je verjetno glede na obseg prodaje zdravil v lekarnah velik in bo verjetno še naraščal (5). V Sloveniji je bilo namreč leta 2009 prodanih za 64 milijonov EUR takšnih zdravil, kar je predstavljalo 10,7% celotne prodaje zdravil zunaj bolnišnic (3, 5).

V lekarnah lahko bolniki kupijo tudi številne magistralne pripravke, ki jih naredijo farmacevti sami. Tako četrti predstavljeni primer prikazuje bolnika, ki se je samozdravil in zastrupil z enim od magistralnih pripravkov, narejenih v krajevni lekarni, ki je vseboval celo v humani medicini opuščeni bromid in zdravilo fenobarbiton, ki se izdaja le na recept. Glede na predstavljeni primer bi bilo tudi v prihodnje potrebno izvajati oziroma celo izboljšati nadzor nad izdelki narejenimi v lekarnah.

V Sloveniji je poleg samozdravljenja z različnimi zdravili zelo razširjeno tudi samozdravljenje z zdravilnimi rastlinami in njihovimi ekstrakti (4). V Centru za zastrupitve opažamo, da lahko samozdravljenje z rastlinskimi pripravki privede do hudih zapletov. Peti predstavljeni primer tako prikazuje bolnico, ki je v želji po zdravju zaužila prevelik odmerek zdravilne rastline, kar je privedlo do zastrupitve in zdravljenja v bolnišnici. Pogosto bolniki pripravke zdravilnih rastlin uporabljajo napačno, kot prikazuje šesti predstavljeni primer, kjer je bolnica pomotoma zaužila pripravek arnike, sicer namenjen mazanju kože. Poleg nevarnosti uživanja prevelikih odmerkov in napačne uporabe pa obstaja pri samozdravljenju z rastlinami še velika nevarnost zamenjave zdravilnih in strupenih rastlin s strani bolnika in tudi proizvajalca zdravilnih rastlinskih pripravkov. V prikazanem sedmem primeru je nadobudni mladi samostojni podjetnik pri pripravljanju zdravilnega pripravka zamenjal koreniki encijana in bele čmerike. Na srečo so njegove prve stranke ob bolnišničnem zdravljenju preživele začetek njegove poslovne poti. Iz prikazanih primerov lahko vidimo, da je zdravljenje z zdravilnimi rastlinami lahko zelo nevarno, vendar še večjo nevarnost za bolnike predstavlja nevarnost, da zaradi samozdravljenja z zdravilnimi rastlinami in njihovimi ekstrakti opustijo zdravljenje z zdravili, ki jim jih je svetoval zdravnik. Naivnost in nesrečo bolnih ljudi lahko izkoristijo tudi razni zdravilci, ki običajno pripravljajo in preprodajajo ekstrakte rastlin, katerih imena in količine zaradi »poslovne skrivnosti« nočejo izdati ne bolnikom ne zdravnikom. Osmi predstavljeni primer tako prikazuje »bioenergetika«, ki je z ekstraktom neznanih rastlin zdravil alergijo na sonce in pri bolnici povzročil akutno jetrno okvaro. Na koncu pa se je še malo pošalil iz nesrečne ženske in ji svetoval naj poje 3 kilograme medu. Samozdravljenje pa lahko, poleg z zgoraj omenjenim medom, poteka tudi s prehranskimi dopolnili. Žal lahko tudi uživanje prehranskih dopolnil vpliva na delovanje zdravil in privede do neželenih učinkov, kot je prikazano v devetem primeru, kjer je neželen učinek zdravil, ki je ogrozil bolnišnično življenje, najverjetneje povzročilo uživanje soka granatnega jabolka. Prehranska dopolnila lahko, poleg vplivanja na zdravila, tudi sama povzročijo neželene učinke oziroma zastrupitve, če jih zaužijemo v prevelikem odmerku, kar je prikazano v desetem primeru. Uživanje muškarnega oreščka naj bi bil zmanjšalo slabost in bruhanje, uravnovesilo črevesno delovanje, odstranilo vetrove in pomagalo pri prebavi. Pri bolnici, ki je zaužila prevelik odmerek muškarnega oreščka, je prišlo do prevelike spodbude simpatičnega živčevja, ker se je miristicin iz muškarnega oreščka presnovil v 3-metoksi-4,5-metilendioksiamfetamin (MMDA), lahko pa bi prišlo tudi do težav v poteku nosečnosti.

Zanimivo pa je, da lahko pri samozdravljenju bolniki poleg farmakološko zelo aktivnih pripravkov uporabljajo tudi pripravke brez dokazane učinkovitosti. Takšna so na primer nekatera tradicionalna zdravila in

homeopatski pripravki, kar pa je odlična priložnost za različne goljufe, ki lahko izkoristijo nesrečo bolnih in obupanih ljudi za lastno bogatenje. Proizvajalci in prodajalci tradicionalnih in homeopatskih pripravkov se pogosto zavedajo, da njihovi pripravki niso učinkoviti in jim zato dodajajo zdravila (npr. kortikosteroide) in tudi kovine, kot je prikazano v enajstem primeru. Zdravljenje s pripravki s pridihom magičnih sil in čarovništva z zdravniškega vidika ni upravičeno, vendar ga je težko omejiti oziroma prepričati, saj so lahko želja prodajalcev po bogastvu ter nepoučenost, naivnost in obupnost bolnikov neizmerne. Žal uporabo tradicionalnih in homeopatskih pripravkov v Sloveniji tudi nekritično in nerazumljivo širijo novinarji, ki ne razumejo za kaj v resnici gre, saj smo se Centru za zastrupitve že večkrat srečali z novinarji, ki pišejo prispevke o homeopatskih pripravkih in jih zanima, kakšni so znaki zastrupitve in koliko zastrupljencev s homeopatskimi pripravki smo zdravili.

Na koncu je potrebno omeniti še samozdravljenje z dovoljenimi in prepovedanimi drogami oziroma psihotropnimi učinkovinami, ki se ga poslužujejo ljudje s socialnimi in psihičnimi težavami ter tudi bolniki s psihiatričnimi boleznimi. V Sloveniji je problem samozdravljenja z alkoholnimi pijačami zelo velik, prav tako pa je prisotno tudi samozdravljenje z drogami, na primer s kanabisom in raznimi sintezniimi amfetamini. Zadnji primer tako prikazuje srednješolko z depresivno motnjo, ki se je »samozdravila« z ekstazijem, da je lažje vzpostavljala stik s sovrstniki in bila na splošno bolj uspešna v družbi. Ekstazi je sintezni 3,4-metilendioksimetamfetamin, ki v možganih zviša nivo serotonina in vsaj prehodno izboljša simptome depresije, podobno kot na primer antidepresivi iz skupine zaviralcev ponovnega prevzema serotonina. Ob samozdravljenju z drogami se samo po sebi postavlja vprašanja, zakaj so prodajalci takšnih »zdravil«, kot je na primer marihuana, strogo preganjani, preprodajalci farmakološko neučinkovitih ali celo škodljivih »zdravilnih pripravkov« pa ne, saj tudi to pogosto spominja na prevaro in norčevanje iz šibkejših, neredko gre že za pravo kriminalno dejanje.

4 Sklep

Samozdravljenje lahko povzroči življenjsko nevarne zaplete in lahko odvrne bolnike od uživanja predpisanih zdravil. Pretirano zagovarjanje, priporočanje in prodajanje pripravkov za samozdravljenje lahko vodi v izkoriščanje nemočnih in obupanih bolnikov.

5 Literatura

1. Klemenc-Ketiš Z. Kaj bolnike spodbuja k samozdravljenju in kje so meje? *Farm vestn* 2011; 62: 110-111.
2. Kreft S. Zakonska ureditev zdravil za samozdravljenje rastlinskega in kemijskega izvora ter prehranskih dopolnil. In Klemenc-Ketiš Z, Tušek-Bunc K. Samozdravljenje : učno gradivo za 25. učne delavnice za zdravnike družinske medicine (Družinska medicina, Supplement, 2008, 6, 4). Ljubljana: Zavod za razvoj družinske medicine, 2008: 13-20.
3. Mlinarič A. Perspektive samozdravljenja in preklapljenega zdravila. *Farm vestn* 2011; 62: 112-113.
4. Smogavec M, Softič N, Kerstnik J, Klemenc-Ketiš Z. An overview of self-treatment and self-medication practices among Slovenian citizens. *Zdrav vest* 2010; 79: 757-763.
5. Economic and Legal Framework for Non-Prescription Medicines. AESGP. Edition June 2010.